

K POJMOM IDENTIFIKÁCIE

Pavel Cmorej

ABSTRACT: The aim of the paper is to analyse and explicate the meanings the word „identification“ has in common language, philosophy of language and in P. Tichý's theory of constructions. The author distinguishes acts of identification performed by a man from identification carried out by some expressions. He tries to argue that in case of expressions identifying is the same as referring and in case of Tichý's constructions identifying means constructing (as it is defined in Tichý's theory of constructions).

KEYWORDS: identification, identification acts, reference, constructing (in the sense of P. Tichý's theory of constructions).

Petr Kořátko uverejnil roku 2006 pozoruhodnú monografiu *Interpretace a subjektivita*¹, ktorá vzbudila vo filozofickej obci na Slovensku i v Čechách nemalý ohlas a vyvolala zaujímavé diskusie venované niektorým témam a problémom jeho knihy.² Jednou z nich je polemika medzi Kořátkom a M. Zouharom, ktorá sa rozvíja na pozadí sporu medzi istou verziou internalizmu a externalizmu. Keďže Kořátko sa hlási k internalizmu, v ktorom kľúčovú rolu zohráva „deskriptivní identifikace vnějších determinant myšleného a komunikovaného obsahu“,³ Zouhar (2007) sa v prvej z troch častí svojho príspevku sústredil na chápanie identifikačných možností deskripcií, o ktoré sa Kořátko opieral vo svojej argumentácii v prospech internalistickej koncepcie. Ku skúmaniu týchto možností neodmysliteľne patrí pojem identifikácie. Žiaľ, za slovom „identifikácia“ sa skrýva viacej pojmov, ktoré treba nielen odlíšiť, ale aj

---

¹ Kořátko, P. (2006).

² Prvú diskusiu vyvolal článok M. Zouhara (2007), na ktorý pohotovo reagoval Kořátko (2007). Podnetom k druhej diskusii sa stala recenzia Kořátkovej knihy od D. Kamhala (2007), ktorý napriek čiastkovým výhradám recenzovanú monografiu ocenil ako „mimoriadne hutnú a veľmi podnetnú“. Kořátko sa k recenzii vyjadril v článku Kořátko (2008a). Tretiu výmenu názorov na margo Kořátkovej knihy otvoril príspevok P. Glombička (2008). Obsiahlu odpoveď na celý rad Glombíčkových námetov čitateľ nájde v stati Kořátko (2008b).

³ Kořátko (2007, 577).

bližšie určiť. Zouhar s Kořátkom si to, samozrejme, veľmi dobre uvedomujú, na niektoré dištinkcie medzi rôznymi pojmami identifikácie príležitostne aj upozorňujú, ale ich analýzou sa zaoberajú viac-menej iba okrajovo. V úvahách na túto tému nadviazali na explikácie, ktoré som stručne naznačil v stati Cmorej (2000, 36 – 41). Źiaľ, v tejto súvislosti musím s poľutovaním konštatovať, že môj text vyvolal niekoľko nedorozumení, ktoré jeho obsah nezanedbateľne skresľujú.

Vo svojej stati neuvádzam – ako píšú obidvaja autori – dva, ale tri druhy identifikácií. Pozornosti obidvoch autorov unikla celá jedna skupina explikátov, medzi ktorými sa nachádza aj jedno z Kořátkových chápaní identifikácie. Navyše význam prvého z mojich explikátov sa v priebehu diskusie zmenil na nepoznanie. Zouhar (2007, 249) síce cituje moje vymedzenie tejto identifikácie, ale vzápätí k nemu dodáva, že „identifikáciu v tomto zmysle podmieňujeme tým, že hovorca má k dispozícii nejaký iný prostriedok identifikácie toho istého predmetu“, čo viedlo Kořátka (2007) na s. 578 k úvahám, ktoré sa môjho explikátu vôbec netýkajú. A teda ani jeho záver, že dištinkcia medzi identifikáciou (a) a identifikáciou (b) „kolabuje“. Náznakovosť, s akou som explikáciu identifikácie vo svojom článku načrtol, sa mi zrejme vypomstila. Podistým k tomu prispeli aj niektoré z mojich formulácií a najmä zvrat „mať k dispozícii“, ktorý obidvaja diskutéri interpretovali inak, ako som naznačil v príkladoch. Aby som tieto nedorozumenia uviedol na pravú mieru a nepridával k nim ďalšie, namiesto zabiehania do detailov diskusie medzi Kořátkom a Zouharom sa pokúsim svoje pôvodné explikácie pojmu identifikácie spresniť, rozviesť a výraznejšie odlíšiť jednotlivé explikáty.

Charakterizačná identifikácia (od individua k jeho charakteristike alebo vlastnému menu)

V bežnom jazyku sa pod *identifikáciou* azda najčastejšie rozumie skúmanie zamerané na získanie charakteristiky alebo vlastného mena entity, ktorú máme síce k dispozícii, ale chceme ju bližšie určiť, prípadne nájsť jej meno (ak prichádza vôbec do úvahy). Mať individuum k dispozícii tu nie je to isté ako mať „k dispozícii nejaký iný prostriedok identifikácie toho istého“ (Zouhar 2007, 249) individua. V tomto prípade je nám individuum „už dané“, neraz dokonca bezprostredne prístupné. Podstatné je to, že jeho *numerická identita* je nám už známa, chýbajú nám však isté

poznatky, ktoré by nám umožnili zaradiť ho do určitej skupiny, triedy, kategórie alebo ho niekam situovať. Z toho nevyplýva, že iné identifikačné prostriedky sa tu vylučujú. Individuum, ktoré identifikujeme, je predmetom odborného skúmania alebo nejakého vyšetrovania, pričom je jasné, ktoré *konkrétne* individuum sa skúma či vyšetruje. Často sa nachádza v našej bezprostrednej blízkosti alebo môže byť uložené, prípadne zatvorené v nejakej miestnosti, v policajnej cele, márnici či v laboratóriu, pod mikroskopom alebo v zornom poli ďalekohľadu a pod. Výskumný pracovník či vyšetrovateľ sa zvyčajne môže k nemu vracieť a pokračovať v jeho skúmaní, má ho teda počas svojho výskumu alebo vyšetrovania kedykoľvek k dispozícii.

Osobitne treba zdôrazniť, že hľadanou charakteristikou môže byť nielen deskripcia, ktorá *referuje* na dané individuum, ale aj jeho *všeobecnejšia* charakteristika, ktorou sa skúmané individuum zaraďuje do určitej fyzikálnej, biologickej, chemickej, sociálnej alebo inej odbornej alebo vedeckej kategórie, do ktorej patria *aj iné* individua. Hoci taká charakteristika nespĺňa podmienku jedinečnosti kladenú na deskripcie, so zreteľom na cieľ identifikácie môže byť zaujímavejšia než nejedna deskripcia.

Pri skúmaní daného individua nás zvyčajne zaujíma, či má tie a tie už známe vlastnosti, hoci pritom neraz objavíme aj vlastnosti, ktoré sme predtým nepoznali (akou bola Röntgenom objavená rádioaktívnosť), alebo vlastnosti, ktoré sú so zreteľom na zameranie nášho skúmania či vyšetrovania irelevantné. *Všeobecnejšia charakteristika* býva často cieľom skúmania rôznych preparátov, látok a iných predmetov v laboratóriu, menej známych rastlín, zvierat alebo nerastov priamo v prírode alebo nebeských telies v astronomickom observatóriu. Pri takej identifikácii dobre vieme, *ktoré* individuum práve identifikujeme.

Tým nechcem povedať, že numerická identita skúmaného individua je vždy neproblematická a presne určená. Pri skúmaní veľmi veľkých alebo veľmi vzdialených objektov nemusíme poznať ich hranice. Vidíme iba jednu stranu, ale nevieme, kam siaha a kde končí ich odvrátená strana. Navyše ich hranice nemusia byť ostré, napríklad hranice dvoch interagujúcich alebo kolidujúcich galaxií. Na rôzne ťažkosti s identifikáciou môžeme naraziť vo svete subatomárnych častíc, pri rozpoznávaní znovu skúmaných alebo meniacich sa predmetov atď.⁴

Úlohou uvažovanej identifikácie daného individua teda je

---

⁴ Narážam tu aj na problémy identifikácie, o ktorých som sa zmienil v článku Cmorej (2006).

1. nájsť jeho charakteristiku, ktorá *spĺňa isté podmienky* dané cieľom nášho skúmania, alebo aspoň
2. jeho vlastné meno (ak prichádza do úvahy).

Netreba azda zdôrazňovať, že spomenuté podmienky spĺňajú iba niektoré charakteristiky identifikovaného individua, ostatné sú irelevantné alebo nezaujímavé.

Výsledkom úspešnej identifikácie, pri ktorej je numerická totožnosť identifikovaného individua vopred známa či daná, môže teda byť a) jeho vlastné meno, b) deskripcia, ktorá naň referuje, alebo c) *všeobecnejšia* charakteristika, ktorá ho opisuje. Pri tejto identifikácii postupujeme od individua k jednému z týchto troch *jazykových* výrazov, resp. k ich významu, pričom sa na jeho deskripciu i všeobecnejšiu charakteristiku kladú určité podmienky dané povahou individua a cieľom jeho skúmania či vyšetovania. Tento druh identifikácie predstavuje *empirickú* poznávaciu procedúru vykonávanú človekom, ktorý jej výsledok zaznamenáva v jazyku alebo idiolekte obsahujúcom vlastné meno alebo výrazy, pomocou ktorých možno formulovať charakteristiku identifikovaného individua. Ak medzi charakteristické vlastnosti individua zahrnieme aj vlastnosť byť nositeľom toho a toho mena, môžeme uvažovanú identifikáciu bez rozpakov nazvať *charakterizačnou identifikáciou*.

Je jasné, že postup, pri ktorom vyčleníme „ze sveta presne jedno individuum pomocí deskripce“ (Kofátko 2007, 578) nie je charakterizačnou identifikáciou. Pri tejto identifikácii nezačíname deskripciou, ktorá individuum vyčlení, ale už vyčleneným individuum so známou numerickou identitou. Teraz nestojíme pred otázkou, „*ktoré* individuum“, ale pred problémom, „*aké* individuum“, presnejšie, „*aké* vlastnosti má *dané* individuum“, pričom nás zaujímajú iba vlastnosti určené cieľom skúmania, prípadne vyšetovania. V logicko-sémantických úvahách sa charakterizačná identifikácia veľmi neuplatňuje, bolo však treba na ňu upozorniť, bližšie ju určiť a tým ju odlíšiť od iných druhov identifikácie.

Investigatívna identifikácia (od empirickej deskripcie k jej referentu)

Nielen vo vede a v niektorých povolaniach, ale aj v každodennom živote sa veľmi často používajú deskripcie, z ktorých *významu* sa nedá uzatvoriť, na ktoré individuum referujú, ba ani to, či majú referent. Ak chceme zistiť, na čo taká deskripcia referuje, musíme vykonať nejakú *empirickú*

procedúru, ktorou jej referent identifikujeme. Referent takej deskripcie závisí totiž nielen od jej významu, ale aj od stavu sveta a času. Pri realizácii identifikačnej procedúry môžeme (a často musíme) uplatniť aj nejaké matematické alebo logické prostriedky, ktoré sú však samy osebe na určenie referenta nepostačujúce. S čírou dedukciou môžeme vystačiť nanajvýš vtedy, keď využijeme iné, už predtým získané *empirické* poznatky. Podstatné však je, že bez priamej alebo aspoň sprostredkovanej empirie sa pritom nezaobídeme. Na základe *významu* empirickej deskripcie môžeme uvažovať nanajvýš o tom, ktoré individuum by *mohlo* byť jej referentom. Do úvahy pritom spravidla prichádza viacej kandidátov a samozrejme aj možnosť, že deskripcia je bez referenta. Deskripcie, ktorých referent sa nedá určiť bez uplatnenia výsledkov nejakého empirického skúmania, sa nazývajú *empirické*. Diskusia medzi Kofátkom a Zouharom sa točí prevažne okolo týchto deskripcií.⁵ Vedomosti o tom, na ktoré individuá empirické deskripcie referujú, často preberáme od iných ľudí bez toho, že by sme ich sami overovali. To neznamená, že tieto deskripcie prestávajú mať empirický charakter. O ich empirickosti svedčí skutočnosť, že bez príspevku príslušného empirického skúmania by sme nemohli vedieť, na čo referujú a nezáleží na tom, kto toto skúmanie vykonal, ani na tom, ako ho vykonal. Skutočnosť, že referent mnohých empirických deskripcií už dobre poznáme alebo ho môžeme bezprostredne zistiť (napr. pohľadom), nám môže ich empirický pôvod zastrieť, nie ho však eliminovať.

Treba odlišovať vedenie o totožnosti referenta empirickej deskripcie od čírej znalosti o jeho existencii. Táto znalosť má tiež empirický charakter, ale je slabšia ako vedenie o totožnosti referenta. Z vedenia, že predmet X je referentom deskripcie D, vyplýva, že referent D existuje, nie však naopak. Môžeme vedieť, že D má nejaký referent a napriek tomu nemusíme vedieť, ktoré konkrétne individuum je D. Napríklad hoci vieme, že deskripcia „vrah J. Duckého“ má referent, dodnes nevieme, kto Duckého zavraždil. Ale aj to, čo vieme, sme zistili empirickou cestou. Nevyplýva to z významu uvedenej deskripcie, v opačnom prípade by sme na základe významu deskripcie „vrah pápeža Jána Pavla II.“ mohli korektne odvodiť záver, že predchádzajúceho pápeža niekto zavraždil.

---

⁵ Explicitne sa k tomu síce nevyjadrili, ale ich príklady a úvahy to viacmenej potvrdzujú. Myslím, že na to treba upozorniť, lebo odlišnosti medzi empirickými a neempirickými deskripciami sa premietajú aj do oblasti identifikácií, v ktorých sa deskripcie používajú. V tomto článku sa neempirickými deskripciami nebudem zaoberať.

Z empirických deskripcií vychádzajú identifikácie druhého typu, pri ktorých postupujeme od deskripcie k individu, ktorý deskripcia opisuje. Táto identifikácia sa často uplatňuje vo vyšetrovacej praxi, keď polícia má istý opis páchatel'a zločinu, ale nepozná jeho identitu. Hoci z významu empirickej deskripcie nemožno vyčítať, na ktoré individuum referuje, poskytuje nám smer, ktorým by sa malo naše hľadanie jej referenta uberať. Cieľom hľadania je nájsť predmet, ktorý spĺňa podmienky kladené deskripciou na tento predmet. Napríklad, keď chceme zistiť, koho opisuje deskripcia „vrah bývalého slovenského ministra J. Duckého“, musíme sa zamerať na hľadanie človeka s vlastnosťami, ktoré vyplývajú z jeho opisu. Identifikáciu, pri ktorej sa usilujeme nájsť individuum opísané deskripciou, budem nazývať *investigatívnou*. Konštitutívnou zložkou investigatívnej identifikácie je *zámer zistiť, na ktoré individuum deskripcia referuje*.

Nie každá identifikácia dosiahne svoj cieľ a skončí nájdením predmetu, ktorý deskripcia opisuje. So zreteľom na to treba rozlišovať dva významy slova „identifikovať“, ktoré často priam nerozlišene splývajú. Okrem rôznych iných významov toto slovo môže znamenať

1. vykonávať či vykonať nejakú procedúru zameranú na určenie referenta empirickej deskripcie D bez ohľadu na to, k akému výsledku dospel vykonávateľ procedúry (či referent našiel alebo zistil, že D ho nemá), alebo
2. zistiť, že ten a ten predmet je referent deskripcie D.

V prvom prípade sloveso „identifikovať“ má význam nedokonavého a v druhom význam dokonavého slovesa. Ktorý z týchto významov má autor na mysli, je vzhľadom na ten istý tvar slovesa niekedy zrejmé z kontextu, ale neraz si ho jasne neuvedomuje ani autor. Z toho, že subjekt X zistil, že individuum I je referent deskripcie D, vyplýva, že X identifikoval referent deskripcie D (t. j. vykonával príslušnú identifikačnú procedúru), nie však naopak, pretože X mohol hľadať tento referent, ale nemusel ho nájsť. Investigatívna identifikácia referenta empirickej deskripcie môže zlyhať z viacerých dôvodov. Môže k tomu dôjsť vtedy, keď a) deskripcia nemá nijaký referent, b) podmienku kladenú deskripciou na referent spĺňa viacej individuí (lebo deskripcia má referent iba vtedy, keď túto podmienku spĺňa *presne jedna* entita), c) keď na určenie referenta uplatníme neadekvátnu procedúru, čo sa môže stať napríklad vtedy, keď ešte nepoznáme vhodný postup, ktorým by sa dal referent iden-

tifikovať, prípadne ho poznáme, ale chýbajú nám technologické prostriedky na jeho realizáciu, alebo d) nesprávne realizujeme primeranú procedúru, a nemožno a priori vylúčiť ani prípad, keď taký postup vôbec nejstuje.

Zvrat „identifikovať referent empirickej deskripcie“ sa zvyčajne interpretuje ako nájsť objekt, ktorý deskripcia opisuje. Vetu „X identifikoval referent deskripcie D“ sme náchylní interpretovať skôr v tom zmysle, že existuje individuum I, ktoré X identifikoval ako referent D (takže ho našiel), než ako vetu, ktorej význam nevylučuje možnosť, že X pri identifikácii neuspel. Myslím, že slovenské slovo „identifikovať“ má aj ten druhý význam, čiže sa používa nielen ako dokonavé, ale aj ako nedokonavé sloveso (svedčí o tom tvar „identifikuje“).

Výberová identifikácia

Viacerí autori pokladajú za identifikáciu už číry akt vyčlenenia individua či inej entity z nejakého súboru, systému, celku či prostredia, v ktorom sa individuum nachádza. Týmto aktom upozorňujeme adresáta – niekedy iba potenciálneho, napr. v monológu – na predmet, o ktorom chceme hovoriť, alebo ak sa o ňom už hovorí, tak znovu naň poukázať, prípadne ho predstaviť z iného aspektu. Taký akt vyčlenenia objektu budem nazývať *výberovou* alebo *vyčleňovacou identifikáciou*. Keďže existuje mnoho spôsobov výberu predmetu, ktoré sa medzi sebou značne líšia, je veľmi ťažké podať presnejšiu všeobecnú charakteristiku výberovej identifikácie. Určitejšiu predstavu o tejto identifikácii môžeme získať, keď si bližšie všimneme najdôležitejšie a azda aj najčastejšie uplatňované identifikačné akty, ktorými niečo vyčleňujeme. Podľa stupňa uplatnenia jazykových a nejazykových prostriedkov pri identifikácii tieto akty môžeme rozdeliť na tri základné druhy:

- a) neverbálne akty,
- b) akty, v ktorých sa uplatňujú verbálne aj neverbálne prostriedky, a
- c) verbálne akty

Ad a) Pri neverbálnej identifikácii individuum vyčleníme tak, že naň jednoducho iba ukážeme, upozorníme naň nejakým gestom, zvyčajne gestom, ktoré sa v danej komunite používa na upriamanie pozornosti adresáta na určitý predmet. Môžeme naň upozorniť aj kývnutím hlavy smerom k nemu, pohľadom naň a pod. Existuje mnoho rôznych mož-

ností výberu individua *bez použitia jazykového výrazu*. Ide napospol o rudimentárne akty uchopovania predmetov, na ktoré usmerňujeme našu a adresátovu pozornosť, aby sme mohli o nich hovoriť, skúmať ich, alebo s nimi manipulovať. Osvojuje si ich už dieťa v prvých dvoch rokoch života. Ukazuje na predmety, ktoré vzbudia jeho záujem alebo želanie získať ich. Sú to prvé výberové akty vykonávané človekom a je veľmi pravdepodobné, že sprevádzali aj prvé pokusy našich dávnych predkov o rečovú komunikáciu.

Úspech neverbálnej výberovej identifikácie závisí od povahy a pozície identifikovaného objektu i situácie, v ktorej identifikujeme. Do určitej miery závisí aj od určitosti viac-menej živelne ustálených návykov správania, rozhodujúcich o tom, ktoré gestá, prípadne iné akty sa pokladajú za identifikačné. Je zrejmé, že neverbálne identifikačné akty môžu v komunikácii viesť k rôznym nejasnostiam a nedorozumeniam, ktoré sa dajú do určitej miery minimalizovať buď ich opakovaním za mierne pozmenenej situácie, alebo tak, že pri ich vykonávaní vyslovujeme isté jazykové výrazy. Akty obsahujúce okrem neverbálnej zložky aj verbálnu bude však účelnejšie zaradiť do osobitnej skupiny.

Pri čisto neverbálnych aktoch vyčleňovania predmetov sa vynára otázka, či výber predmetu bez účasti adresáta možno tiež pokladať za identifikačný akt. Vykonávame ho napríklad vtedy, keď mierime puškou na jeleňa, vyhľadávame ďalekohľadom nejakú hviezdu alebo sústreďujeme svoju pozornosť na preparát pod mikroskopom? Zdá sa, že bežné používanie výrazov „výber“, „vyčlenenie“ a „identifikácia“ nedáva na tieto otázky jednoznačnú odpoveď. Myslím, že bez rizika nežiaducich rozporov s bežnou praxou sa môžeme prikloniť k názoru, že adresát nie je nevyhnutnou zložkou výberového identifikačného aktu. Túto voľbu odobruje i skutočnosť, že aj charakterizačnú a investigatívnu identifikáciu možno uskutočniť bez adresáta. Treba tiež pamätať na identifikačné akty určené neprítomnej osobe alebo anonymnej mase ľudí, napríklad písomné alebo nahrávané prejavy hovorca.

Ad b) V týchto aktoch spájame vyslovenie nejakého výrazu s vykonaním *neverbálneho* výberového aktu, napríklad artikuláciu zámena „on“ s ukázaním na osobu, ktorú chceme vyčleniť. Najfrekventovanejšími výrazmi používanými v týchto aktoch sú demonstratíva, ktoré samy osebe nestačia na identifikáciu predmetu (napr. výrazy „on“, „ona“, „toto“, „tamto“ a pod.). Môže to však byť aj deskripcia obsahujúca demonstratívum, niekedy aj deskripcia bez neho alebo vlastné

meno.⁶ Ukazovacím výberovým aktom bližšie interpretujeme demonstratívum, ktoré môžeme vysloviť samostatne alebo v nejakej vete a vyslovením výrazu potvrdzujeme a zároveň špecifikujeme predmet neverbálnej zložky identifikačného aktu.

Problematika týchto identifikačných aktov je veľmi bohatá. Prelínajú sa v nej sémantické problémy s epistemologickými. Prvými sa intenzívne zaoberá sémantika a pragmatika indexických výrazov.⁷ Epistemologické aspekty tejto problematiky sa skúmajú viac-menej iba príležitostne a na pozadí sémantiky týchto výrazov.

Ad c) Najpoužívanejšiu skupinu výberových aktov tvoria *čisto verbálne* identifikačné akty, ktoré vykonávame buď (i) vyslovením vlastného mena vyčleňovaného individua, alebo (ii) vyslovením čistého indexikálu, ktorý v čase vyslovenia referuje na určitý objekt, a podľa mnohých autorov aj (iii) vyslovením deskripcie opisujúcej vyčleňované individuum. Identifikácia (i) sa nazýva *menná* a identifikácia (iii) – *deskriptívna*. Identifikáciu (ii) budem nazývať *čisto indexickou*. Úlohou týchto identifikácií je vyslovením príslušného výrazu vyčleniť, t. j. výberom identifikovať referent príslušného mena, deskripcie alebo čistého indexikálu, čo samozrejme neznamená, že vždy úspešne. Pod *vyslovením* výrazu možno rozumieť nielen jeho akustickú artikuláciu, ale aj jeho vyjadrenie v grafickom, gestikulačnom či inom jazyku. To znamená, že individuum možno vyčleniť, čiže identifikovať, aj *napísaním* jeho mena, čistého indexikálu a podľa mnohých autorov zrejme aj pomocou deskripcie. Medzi akustickou (rečovou) a písomnou komunikáciou existujú nezanedbateľné odlišnosti, ktoré môžu mať vplyv aj na podmienky kladené na verbálnu identifikáciu individuí v akustickom a grafickom jazyku. Týmito rozdielmi, prevažne pragmatického charakteru, sa tu nebudem zaoberať a v nasledujúcich úvahách budem pod vyslovením výrazu rozumieť jeho akustickú realizáciu.

Aby bol *čisto verbálny* identifikačný akt úspešný, musí spĺňať isté podmienky kladené na hovorcu, adresáta, použitý výraz a okolnosti jeho

---

⁶ V posledných dvoch prípadoch môže byť neverbálna zložka aktu redundantná.

⁷ Skoro všetky české a slovenské príspevky venované sémantike indexických výrazov vyšli na stránkach *Organonu F*. Pozri Zouhar (1997), Niederle (2002), Mráz (2008) a Zouhar (2008). Touto problematikou sa zaoberá aj článok J. Žilinka (2005), ktorý vyšiel v časopise *Filozofia*. V slovenskej terminológii sa pôvodne používal termín „indexové výrazy“, neskôr bol nahradený príhodnejším výrazom „indexické výrazy“, ktorý sa používa aj v Čechách, kde ho zaviedol R. Niederle (2002).

vysslovenia (napr. stav sveta v čase použitia). V tejto súvislosti treba odlišiť *individuálny* identifikačný akt, ktorý môže vykonať hovorca aj osamote, od *komunikatívneho* aktu, na ktorom sa okrem hovorcovi zúčastňuje aj jeho adresát alebo skupina ľudí, ktorej je hovorcov prejav adresovaný. Splnenie všetkých podmienok hovorcovom nie je ešte zárukou úspešného *komunikatívneho* aktu, pretože adresát nemusí hovorcovi adekvátne pochopiť. Napriek tomu účasť hovorcovi v komunikatívnom výberovom akte možno posudzovať aj ako *individuálny* akt, pričom sa abstrahuje od reakcií adresáta, resp. oslovenej skupiny poslucháčov. Adresát by však mal pochopiť hovorcov zámer niečo identifikovať a mal by rozumieť použitému výrazu a jeho väzbám s kontextom, v ktorom ho hovorca vyslovuje. Ak adresátom je skupina, nedá sa a priori určiť, koľko poslucháčov by malo hovorcovi porozumieť, aby sme mohli komunikatívny identifikačný akt hodnotiť ako úspešný. Rozhodne by ho mal pochopiť aspoň jeden z adresátov, hoci nie je vylúčené, že v niektorých situáciách bude potrebný väčší počet chápaných poslucháčov (napr. keby poslanec, ktorý v parlamente navrhne odvolanie deskripciou opísaného ministra, patrične porozumela iba hŕstka kolegov, sotva by sme pokladali jeho vystúpenie za úspešné). Na výsledok komunikatívneho výberového aktu majú vplyv aj také faktory ako akustika prostredia, v ktorom komunikácia prebieha, zreteľnosť hovorcovej výslovnosti, stav adresátovho sluchu a pod., ktoré nie sú pre nás zaujímavé. Naznačené podmienky úspešnosti výberových identifikačných aktov majú očividne pragmatický charakter. Najdôležitejšou zložkou týchto aktov sú však použité jazykové výrazy a najmä ich význam. Od neho závisí, čo a z akého aspektu hovorca vyčleňuje a kam až siaha jeho výberový identifikačný krok. Nie vždy totiž zasiahne predmet, ktorý je predpokladaným terčom jeho aktu.

Menná výberová identifikácia je na prvý pohľad celkom neproblematická. Vyslovením *vlastného* mena hovorca úspešne identifikuje nositeľa mena. Domnievam sa, že vyslovený výraz by mal mať referent a hovorca by mal vedieť, na ktoré individuum meno referuje. Sotva možno *niečo* identifikovať použitím mena, ktoré nemá referent a je prinajmenej otáznive, či hovorca niečo identifikuje, keď vysloví výraz, ktorého referent nepozná. Nie je totiž jasné, a podistým ani jemu, čo vlastne identifikuje. Neidentifikuje ho s úspechom ani vtedy, keď adresát náhodou vie, ktorý predmet je referent mena, pretože sa môže ukázať, že hovorca nebude súhlasiť s tým, že mienil práve tento predmet. Trochu iná situácia nastáva vtedy, keď meno má referent, ale hovorca chce pomocou neho identi-

fikovať predmet, na ktorý meno *nereferuje*. Myslím, že ani v tomto prípade nemožno hovoriť o úspešnej identifikácii, čo sa môže nápadnejšie prejavíť v podobe rôznych nedorozumení medzi hovorcom a adresátom. Niektorí autori možno zaujmú k tomuto prípadu liberálnejší prístup a povedia, že ak meno „M“ má *presne jeden* referent, tak hoci hovorca nevie, na čo „M“ referuje, jeho vyslovením identifikuje práve tento referent. Pri tomto prístupe sa musíme zmieriť s diskutabilným dôsledkom, že môžeme niečo identifikovať a nevedieť, čo identifikujeme. Odpoveď, že „identifikujeme M“ nemá v jazyku hovorca zmysel, pretože „M“ v jeho ústach je číry zvuk bez významu. O úspešnej identifikácii nemožno hovoriť ani vtedy, keď hovorca *i* adresát pokladajú za referent mena predmet, na ktorý použité meno *nereferuje*. Jemnejší rozbor naznačených a iných možných situácií, pri ktorom by bolo treba ostrejšie odlíšiť meno (s jeho významom) od semimena (číreho nositeľa významu) a sémantické aspekty od epistemologických, musím prenechať čitateľovi.

Pri čisto *indexickej identifikácii* hovorca vyčlení nejaký objekt vyslovením čistého indexikálu, indexického výrazu, ktorý na rozdiel od demonstratíva nevyžaduje sprievodnú demonstráciu, t. j. ukázanie na referent, pretože ten je určený už tým, kto indexikál vyslovuje, alebo tým, kedy ho vyslovuje, prípadne tým, kde ho vyslovuje (iné možnosti nevyklúčujem). Napríklad vyslovením zámena „ja“ hovorca vyčleňuje seba, vyslovením príslovky „dnes“ identifikuje deň, v ktorom to slovo vypovie, a použitím zámena „tu“ identifikuje miesto, na ktorom sa práve nachádza. Pri ich používaní sa môžu vyskytnúť nejasnosti týkajúce sa referenta (jeho hraníc či veľkosti), ale v každodennej komunikácii sú veľmi užitočné a prakticky nepostrádateľné. Nie je celkom jasné napríklad to, či artikuláciou slova „ja“ papagáj alebo počítač vyčlení seba, či „dnes“ vyslovené na rozhraní dvoch dní má referent a aké veľké je miesto, ktoré vyčleňuje hovorca slovom „tu“. Iné problémy sa vynoria pri napísaných čistých indexikáloch, od ktorých tu abstrahujeme. Napriek prípadným nejasnostiam tieto výrazy sa osvedčili ako významné výberové prostriedky, takže ich môžeme bez rozpakov zaradiť medzi čisto verbálne identifikačné prostriedky, hoci samy osebe – na rozdiel od vlastných mien – nič nevyčleňujú. Pri hlbšom prieniku do problematiky čisto indexických identifikačných prostriedkov sa nezaobídeme bez patrične rozpracovanej sémantiky a pragmatiky čistých indexikálov a niektorých epistemologických pojmov.

Deskriptívna identifikácia. Najdiskutovanejšiu skupinu čisto verbálnych identifikácií tvoria akty, v ktorých sa individuuum vyčleňuje vyslo-

vením nejakej *empirickej* deskripcie. Všeobecnú zložku významu deskripcie opisujúcej individuum by sme mohli vyjadriť schémou „jediné individuum, ktoré má vlastnosť Φ “. Taký výraz na niečo referuje, keď existuje presne *jedno* („jediné“) individuum s vlastnosťou Φ , t. j. keď deskripcia spĺňa túto podmienku: existuje aspoň jedno a nie viac ako jedno individuum opísané deskripciou. Budem ju nazývať *podmienkou jedinečnosti*, pretože slovenské slovo „jedinečnosť“ zahŕňa jednosť aj z nej vyplývajúcu existenciu. Keď vlastnosť Φ má viacej individuí alebo ani jedno individuum, tak deskripcia nemá referent. Na zdôraznenie jedinečnosti nositeľa vlastnosti Φ môžeme do uvedenej schémy pred slovo „jediné“ dať zámeno „to“, „toto“ a pod. (konkrétne voľba závisí od kontextu, povahy, pohľavia príslušného individua, gramatického rodu jeho názvu, prípadne iných okolností). Vlastnosť Φ môže byť v deskripcii vyjadrená jednoduchým výrazom, napr. adjektívom, substantívom či slovesom, alebo výrazom zloženým z viacerých predikátov a nejakých logických prostriedkov (napr. spojok alebo kvantifikátorov). V jazyku logiky sa deskripcie zapisujú pomocou iota operátora ι a premennej, ktorej oblasť premennosti obsahuje opisovanú entitu. V logike ich zapisujeme ako výrazy tvaru $(\iota x)\Phi(x)$, ktoré možno čítať takto: „jediné individuum x , pre ktoré platí, že $\Phi(x)$ “. $\Phi(x)$ je výroková forma, v ktorej Φ zastupuje jednoduchý alebo zložený predikát označujúci nejakú vlastnosť individuí. Formu $\Phi(x)$ možno pokladať za podmienku kladenú na individuum, ktoré je referentom deskripcie $(\iota x)\Phi(x)$. Môžeme ju teda čítať aj ako „jediné x , ktoré spĺňa podmienku $\Phi(x)$ “. Od detailov jej stavby môžeme abstrahovať.

Aké podmienky by mala spĺňať úspešná deskriptívna identifikácia individua a jej zložky? Obmedzím sa na podmienky kladené na deskripcie a hovorca. Možno ich formulovať rôzne a tak získať niekoľko chápaní deskriptívnej identifikácie. Ako prvé sa ponúka naivné chápanie, podľa ktorého každá deskripcia je vhodná na vyčlenenie nejakého individua. Toto chápanie je evidentne neudržateľné, pretože ak neexistuje ani jedno individuum zodpovedajúce jej opisu alebo takých individuí je viac, deskripcia nemá referent, takže jej vyslovením nijaké individuum nevyčleníme. To znamená, že chápanie deskriptívnej identifikácie, ktoré nekladie na používané deskripcie nijaké obmedzujúce podmienky, môžeme hneď odmietnuť. Pokiaľ viem, nezastáva ho žiadny český ani slovenský filozof.

Podľa druhého chápania deskripcia na úspešné vyčlenenie individua by mala spĺňať podmienku jedinečnosti. Názor, že deskripcia spĺňajúca podmienku jedinečnosti je spoľahlivým prostriedkom na vyčlenenie presne jedného individua, sa zdá z intuitívneho hľadiska celkom presvedčivý. Napriek tomu, ak hovorca nevie, či daná deskripcia spĺňa podmienku jedinečnosti, nevie ani to, čo vyčleňuje a či vôbec niečo vyčleňuje. Inými slovami, nevie, na čo deskripcia referuje, ba ani to, či má referent. Teda splnenie podmienky jedinečnosti použitou deskripciou samo osebe nestačí na vykonanie úspešného identifikačného aktu.

Keď k podmienke jedinečnosti pridáme požiadavku, aby hovorca vedel, že deskripcia spĺňa túto podmienku, dostaneme tretie možné chápanie úspešnej deskriptívnej identifikácie. To znamená, že hovorca vykoná vyslovením deskripcie $(ix)\Phi(x)$ úspešný identifikačný akt práve vtedy, keď deskripcia spĺňa podmienku jedinečnosti a hovorca *vie*, že ju spĺňa. Predpokladám, že k tomuto chápaniu deskriptívnej identifikácie sa hlási alebo aspoň prikláňa P. Koťátko. Lenže ak $(ix)\Phi(x)$ je empirická deskripcia, tak ani táto znalosť nestačí na určenie *numerickej identity* referenta tejto deskripcie. Hovorca môže stáť pred individuum, ktoré je jej referentom a napriek nemusí vedieť, že práve toto individuum je $(ix)\Phi(x)$. Podobná situácia neraz nastáva na polícii, ktorá *vie*, že existuje $(ix)\Phi(x)$, ale keď vypočúva osobu $(ix)\Phi(x)$ ako svedka, nemusí vedieť, a niekedy ani tušiť, že hovorí s $(ix)\Phi(x)$. Možno sa to prihodilo napríklad vyšetrovateľom vraždy J. Duckého. Zdá sa, že ani tretie chápanie identifikácie nespĺňa všetky nároky na úplnú identifikáciu referenta empirickej deskripcie. Aby sme mohli určiť jeho numerickú identitu, okrem (i) vedenia, že existuje presne jedno $(ix)\Phi(x)$, musíme získať aj (ii) poznatok, ktoré konkrétne individuum spĺňa $\Phi(x)$. No keďže (i) aj (ii) sú empirickej povahy, identifikácia, ktorá vyžaduje poznanie (i) alebo (ii), už nemá čisto verbálny charakter. Taká identifikácia už nie je iba vyslovením deskripcie, ale identifikáciou, do ktorej treba zaradiť aj nevyhnutné empirické skúmanie, na ktorom sa môžu podieľať a spravidla sa aj podieľajú iné osoby (často už pred vyslovením deskripcie). So zreteľom na túto okolnosť by sme ju mali zaradiť skôr do skupiny identifikácií, v ktorých sa uplatňujú verbálne aj neverbálne prostriedky. Spája sa v nich vyslovenie deskripcie s investigatívnou identifikáciou. Nie vždy si to vzhľadom na deľbu práce uvedomujeme a preto sa domnievame, že individuum identifikujeme už vyslovením deskripcie.

Identifikujúce výrazy a konštrukcie

Hoci medzi charakterizačnou, investigatívnou a výberovou identifikáciou existujú nápadné rozdiely, jedno majú spoločné: každú z nich vykonáva človek. Už pri letmom pohľade do českej alebo slovenskej filozofickej literatúry možno však zistiť, že neidentifikujú len ľudia, ale aj iné entity. Vlastnosť niečo identifikovať sa azda najčastejšie pripisuje niektorým jazykovým výrazom, najmä tým, ktoré sa používajú vo výberových identifikačných aktoch. Identifikujú predovšetkým vlastné mená, deskripcie a *vyslovené* čisté indexikály. Do úvahy však prichádzajú aj výrazy iných kategórií, hoci najčastejšie sa hovorí a píše o individuových výrazoch. Objektmi, ktoré výrazy identifikujú, môžu byť ľubovoľné entity, teda nielen individuá. Na prvý pohľad je zrejmé, že výrazy identifikujú *v inom zmysle* a inak než ľudia už preto, že výrazy nevykonávajú nijaké akty. Medzi ľudskou a výrazovou identifikáciou je aspoň taký rozdiel ako medzi intencionálnou a výrazovou referenciou. V čom však spočíva vlastnosť výrazu niečo identifikovať? Ako by sme ju mohli bližšie určiť alebo explikovať?

Z používania pojmu verbálnej identifikácie v relevantnej literatúre usudzujem, že v nej prevláda intuitívny, implicitne akceptovaný názor, podľa ktorého meno, deskripcia či vyslovený čistý indexikál identifikuje individuum I práve vtedy, keď toto meno, deskripcia či indexikál referuje na I. To znamená, že pri výrazoch identifikovať znamená to isté ako referovať. Vzhľadom na to, že referencia empirickej deskripcie závisí od stavu sveta a času, v ktorom je použitá, a referencia čistého indexikálu závisí od okolností (zahŕňajúcich miesto, čas, hovorcu, adresáta, prípadne iné zložky), za ktorých ho hovorca vyslovuje, aj verbálnu identifikáciu treba relativizovať k týmto parametrom. Presnejšie, deskripcia identifikuje vo svete w v čase t predmet I práve vtedy, keď vo svete w v čase t referuje na I, a čistý indexikál vyslovený za okolností O identifikuje individuum I práve vtedy, keď za okolností O referuje na I. Vlastné meno referuje v každom svete v každom okamihu na to isté individuum, takže môžeme od relativizácie upustiť a povedať, že vlastné meno identifikuje I práve vtedy, keď referuje na I. Ak stotožnenie výrazovej identifikácie s výrazovou referenciou je korektné, tak všetky problémy týkajúce sa výrazovej identifikácie môžeme redukovať na problémy výrazovej referencie. Treba pritom pamätať na to, že ak referent výrazu závisí od nejakých parametrov, tak od nich závisí aj predmet, ktorý výraz identifikuje, z čoho vyplýva, že ak referent výrazu nemožno určiť bez uplatnenia

empirických poznatkov, tak bez nich nemožno určiť ani predmet, ktorý výraz identifikuje.

So zreteľom na českú a slovenskú logicko-sémantickú literatúru sa treba zmieniť aj o význame, ktorý má slovo „identifikuje“ v teórii konštrukcií P. Tichého, do ktorej ho zaviedol P. Materna. Používa sa najmä v intuitívnych, popularizujúco zameraných pasážach výkladu Tichého teórie, v ktorých má sprístupniť význam exaktne definovaného termínu „konštruuje“ (resp. jeho českého alebo anglického ekvivalentu). Slovo „identifikuje“ je vlastne intuitívnym korelátom výrazu „konštruuje“, ktorého význam je úzko spätý s Tichého pojmom konštrukcie. Konštrukcie sú podľa P. Tichého presne definované abstraktné entity, ktoré možno intuitívne charakterizovať ako návody na vykonávanie istých výpočtových procedúr (v širšom zmysle). Najjednoduchšou konštrukciou je návod na výber nejakej entity, ktorý spočíva v tom, že entitu iba vyčleníme a v samom akte výberu nič viac s ňou nerobíme. Výsledkom tohto aktu je entita, ktorú sme vyčlenili. Takú konštrukciu Tichý nazýva trivializáciou a označuje ju symbolom ^{0} umiestneným ako horný index pred znakom vyberaného objektu (ktorým môže byť aj konštrukcia). Ak X je objekt, tak konštrukcia ^0X predstavuje návod na vyčlenenie objektu X a výsledkom tohto vyčlenenia je X . Tichý by povedal, že konštrukcia ^0X konštruuje X , čo Materna pri vysvetľovaní pojmu konštrukcie často nahrádza bežnejšou formuláciou „ ^0X identifikuje X “.

Výpočtový charakter konštrukcií je zjavnejší na zložených konštrukciách, z ktorých si všimneme tzv. *kompozície*. Sú to procedúry, v ktorých sa funkcia aplikuje na usporiadanú n -ticu argumentov a výsledkom tejto aplikácie je hodnota tejto funkcie na danej n -tici argumentov. Takou konštrukciou je napríklad tento návod: vyber funkciu $+$, číslo 6, číslo 2 a potom aplikuj funkciu $+$ na usporiadanú dvojicu (6, 2) (t. j. sčítaj tieto čísla). Túto procedúru Tichý označuje výrazom $[^0+ \ ^06 \ ^02]$. Keďže funkcia $+$ priradzuje dvojici (6, 2) číslo 8, konštrukcia $[^0+ \ ^06 \ ^02]$ konštruuje, resp. identifikuje číslo 8. Osobitne treba zdôrazniť, že výraz $[^0+ \ ^06 \ ^02]$ označuje konštrukciu zloženú z trivializácií $^0+$, ^{06} , ^{02} uvedených v určitom poradí, a nie ňou konštruovaný predmet, t. j. číslo 8 (ktoré sa na podobné zložky rozložiť nedá).

Zložkami kompozície môžu byť nielen trivializácie objektov, ale aj iné konštrukcie. Každá konštrukcia $[X_0 \ X_1 \ \dots \ X_n]$, v ktorej $X_0, X_1, \dots, X_n$ sú nejaké konštrukcie, je *kompozícia*, ktorá niečo konštruuje práve vtedy, keď (i) X_0 je konštrukcia nejakej funkcie F , X_i je konštrukcia nejakej entity

E_i ($1 \leq i \leq n$) a (ii) F je definovaná na usporiadanej n -tici $(E_1, \dots, E_n)$. Ak zložky kompozície spĺňajú tieto podmienky, konštrukcia $[X_0 X_1 \dots X_n]$ *konštruuje* či *identifikuje* objekt, ktorý F priradzuje n -tici $(E_1, \dots, E_n)$. Pri vykonávaní tejto procedúry najprv nájdeme objekty $F, E_1, \dots, E_n$, konštruované konštrukciami $X_0, X_1, \dots, X_n$ a potom na $(E_1, \dots, E_n)$ aplikujeme funkciu F , ktorú konštruuje konštrukcia X_0 . Ak X_0 alebo aspoň jedna z konštrukcií $X_1, \dots, X_n$ nič nekonštruuje, tak ani konštrukcia $[X_0 X_1 \dots X_n]$ nič nekonštruuje, a teda ani nič neidentifikuje. Táto konštrukcia nič nekonštruuje ani vtedy, keď funkcia F nie je na $(E_1, \dots, E_n)$ definovaná.

Okrem trivializácií a kompozícií existujú aj iné druhy konštrukcií, z ktorých treba aspoň spomenúť *uzávery* – konštrukcie, ktoré identifikujú funkcie (identifikujú ich však aj iné konštrukcie). Bez zabiehania do ďalších detailov môžeme konštatovať, že podľa Maternu niečo identifikovať znamená niečo konštruovať v zmysle Tichého teórie konštrukcií. Keď naše úvahy zovšeobecníme na všetky uzavreté konštrukcie (bez voľných premenných), môžeme toto chápanie vymedziť takto: konštrukcia K *identifikuje* entitu E práve vtedy, keď K konštruuje E . Kvôli zjednodušeniu výkladu odhliadam od konštrukcií s voľnými premennými, ktoré môžu niečo konštruovať iba so zreteľom na ohodnotenia premenných, a upúšťam od typových charakteristík uvažovaných entít.⁸

Vo výkladoch Tichého teórie konštrukcií sa v záujme jej ľahšieho sprístupnenia nebadane preskakuje zo sveta konštrukcií do oblasti ich realizácií. Nevyhol som sa tomu ani ja. V tejto súvislosti treba však zdôrazniť, že konštrukcie sa od ich realizácií zásadne líšia. Konštrukcia je *abstraktný* objekt (mimo času a priestoru), návod na vykonávanie určitých výpočtových krokov, kým jej realizácia predstavuje *konkrétny* myšlienkový alebo strojový proces, ktorý vykonáva človek alebo stroj podľa tohto návodu. Odohráva sa na určitom mieste v určitom čase. Jednu a tú istú konštrukciu možno realizovať, uskutočniť nespočetne krát, existuje však nekonečne veľa konštrukcií, ktoré ešte nikto nerealizoval a nikdy nezrealizuje. Konštrukcia ako abstraktný návod nie je činnosť, nekonštruuje a teda ani neidentifikuje v tom zmysle ako človek. Slovo „konštruuje“ vo vete tvaru „Konštrukcia K konštruuje, identifikuje predmet X “ označuje istý vzťah, ktorý K zaujíma k predmetu X práve vtedy, keď

---

⁸ Čitateľa, ktorý sa chce dôkladnejšie oboznámiť s Tichého pojmom konštrukcie a s Maternovým chápaním identifikácie musím odkázať na literatúru o transparentnej intenzionalnej logike, z ktorej vyberám prístupne napísanú prácu od P. Maternu a J. Štěpána (2000).

realizácia návodu K vedie k výsledku, ktorý predstavuje X . Konštrukcia K je v tomto vzťahu k X bez ohľadu na to, či niekto K realizoval a tým X identifikoval alebo nie. *Proces* identifikácie sa odohráva vo svete realizácií a vykonáva ho človek alebo počítač. V tomto prípade konštruovať znamená vykonávať istú činnosť podľa návodu, ktorým je určitá konštrukcia. S Tichého teóriou konštrukcií sú teda spojené dva pojmy identifikácie, ktoré by sme mali odlišovať: Maternovo abstraktné chápanie identifikácie ako určitého vzťahu medzi konštrukciou a objektom, ku ktorému vedie jej realizácia, a pragmatické chápanie identifikácie ako činnosti vykonávanej podľa nejakej konštrukcie v Tichého zmysle. Tieto pojmy identifikácie sa líšia nielen povahou, ale aj počtom: existuje nekonečne veľa konštrukcií, ale počet ich realizácií je a vždy bude konečný (hoci niektoré konštrukcie realizujeme viackrát). Nie som si istý, či Materna by s mojím podaním jeho chápania identifikácie bezvýhradne súhlasil a či svoj pôvodný názor zastáva aj dnes. Napriek tomu som ho tu uviedol, pretože čitateľ môže naň v českej i slovenskej literatúre príležitostne naraziť.

Čím sa líši identifikácia v Maternovom zmysle od charakterizačnej, investigatívnej či výberovej identifikácie? Predovšetkým tým, že nie je činnosťou, ktorú vykonáva človek, ale abstraktným vzťahom medzi konštrukciou a predmetom, ktorý konštrukcia identifikuje. Činnosťný charakter má iba pragmatická identifikácia, v ktorej sa konštrukcie realizujú v konkrétnych výpočtových aktoch vykonávaných človekom. Niektoré z týchto aktov sa viac podobajú na výberovú, iné zasa na investigatívnu identifikáciu. Výberový charakter majú do istej miery trivializácie a uzávery, kým kompozície viac pripomínajú investigatívnu identifikáciu. Treba to však brať s istou rezervou, pretože okrem podobností tu nachádzame aj významné rozdiely. Spomeniem aspoň ten najdôležitejší. Každý krok pri realizácii ľubovoľnej konštrukcie má čisto logicko-matematický charakter, čo o investigatívnej a výberovej identifikácii vo všeobecnosti neplatí. Realizácia konštrukcie, ktorá je významom empirickej deskripcie, nesiahá až k jej referentu, ktorý je cieľom investigatívnej identifikácie odkázanej aj na pomoc empirickej skúsenosti. Navyše netýka sa len konštrukcií, ktoré sú významami deskripcií, ale aj konštrukcií, ktoré sú alebo môžu byť významami výrazov ľubovoľnej inej kategórie. Hlbší rozbor a širšie osnované skúmanie by mohlo odhaliť ďalšie analógie a odlišnosti medzi pragmatickým chápaním identifikácie založenej na Tichého konštrukciách a ostatnými druhmi identifikácií vy-

konávaných človekom. Myslím, že toto chápanie si zaslúži osobitnú pozornosť i ďalšie skúmanie.

Na záver našej analýzy výrazovej a Maternovej identifikácie môžeme povedať, že výraz „identifikovať“ a jeho deriváty sa používajú takmer v tom istom význame ako ich koreláty v teórii referencie a v Tichého teórii konštrukcií. V prvom prípade termín „identifikovať“ znamená referovať a v druhom prípade konštruovať v zmysle P. Tichého. Ak odhliadneme od možnosti jeho intuitívneho uplatnenia pri vysvetľovaní pojmu referencie alebo konštrukcie, môžeme konštatovať, že tento termín je v teórii referencie a v teórii konštrukcií redundantný, v oboch teóriách existujú jeho exaktnejšie koreláty.

Nie som si istý, či sa mi tu podarilo zaznamenať a analyzovať všetky chápania pojmov, ktoré sa skrývajú za označením „identifikácia“. Zostáva mi len dúfať, že najdôležitejšie a najpoužívanejšie chápania sa neocitli za obzorom mojej pozornosti.⁹

Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
filoorgf@savba.sk

LITERATÚRA

- CMOREJ, P. (2000): Referencia, identifikácia a intencionálne akty. *Organon F 7*, Príloha, 29 – 45. Táto stať vyšla aj v knihe *Na pomedzí logiky a filozofie*, Bratislava: Veda 2001, 245 – 263.
- CMOREJ, P. (2005): K povahe intencionálnej referencie. *Organon F 12*, č. 4, 397 – 406.
- CMOREJ, P. (2006): Vlastné mená a aposteriornosť výrokov o identite. *Organon F 13*, č. 4, 481 – 494.
- GLOMBÍČEK, P. (2008): Význam a interpretace Petra Kořátka. *Organon F 15*, č. 1, 51 – 74.
- KAMHAL, D. (2007): Petr Kořátko: Interpretace a subjektivita. *Organon F 14*, č. 4, 555 – 559.
- KOŘÁTKO, P. (2006): *Interpretace a subjektivita*. Praha: Filosofia.
- KOŘÁTKO, P. (2007): Internalismus, realismus a deskriptivní identifikace: Odpověď Mariánu Zouharovi. *Filozofický časopis 55*, č. 4, 577 – 590.

---

⁹ Tento článok vznikol na Filozofickom ústave SAV v Bratislave v rámci grantového projektu VEGA č. 2/6136/26 *Referencia, kvantifikácia, predikácia*. Ďakujem M. Zouharovi za prečítanie predchádzajúcej verzie tejto state a pripomienky k nej.

- KOŤÁTKO, P. (2008a): Interpretace, rozumění, gramatika: odpověď Dezideru Kamhalovi. *Organon F* 15, č. 1, 41 – 50.
- KOŤÁTKO, P. (2008b): Privátnost, individualita, pravidla: odpověď Petru Glombíčkoví. *Organon F* 15, č. 2, 211 – 234.
- MATERNA, P. – ŠTĚPÁN, J.: *Filozofická logika: nová cesta? Úvod do transparentní intenzionální logiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- MRÁZ, M. (2008): Kvantifikace v přirozeném jazyce (IX). *Organon F* 15, č. 1, 84 – 110.
- MRÁZ, M. (2008): Kvantifikace v přirozeném jazyce (X). *Organon F* 15, č. 2, 238 – 246.
- NIEDERLE, R. (2002): Indexické výrazy (I) – (III). *Organon F* 9, č. 1 – 3, 1 – 45, 121 – 156, 239 – 271.
- ZOUHAR, M. (1997): Zmysel a denotát indexových výrazov. *Organon F* 4, č. 3, 246 – 263.
- ZOUHAR, M. (2007): Externalistická výzva P. Koťátkovi. *Filosofický časopis* 55, 2007, č. 2, 247 – 259.
- ZOUHAR, M. (2008): Kvantifikácia v prirodzenom jazyku (XI). *Organon F* 15, č. 3, 383 – 398.
- ŽILINEK, J. (2005): K pojmu význam indexických výrazov. *Filozofia* 60, č. 6, 412 – 429.